

De laatste bijdrage op het gebied van de geschiedenis in deze bundel is tevens de enige die op generlei wijze met Friesland te maken heeft: J. Molemans, 'De schansen in de Belgisch-Limburgse Kempen' (397-409). Molemans geeft hierin een overzicht van het ontstaan, functioneren en verdwijnen van de schansen in de Limburgse Kempen. Aan het einde van de zeventiende eeuw beschikte vrijwel elke plaats in dit tot het prinsbisdом Luik behorende gebied over een versterking in het open veld, meestal op gemeenschapsgrond. De reden van het opwerpen hiervan was het feit dat de dorpelingen op zichzelf waren aangewezen om zich te verweren tegen voorbijtrekkende legers. Een belangwekkend onderdeel van Molemans' bijdrage wordt gevormd door wat hij heeft mee te delen over het leven op de schans en de organisatie van de schansgemeenschap.

O. Vries

[C. P. Briët, N. Plomp, ed.], *Liber amicorum jhr. mr. C. C. van Valkenburg* (s-Gravenhage: Centraal Bureau voor Genealogie, 1985, 487 blz., f72,50, ISBN 90 70324 28 8).

Eind 1984 overleed op 74-jarige leeftijd C. C. van Valkenburg, van 1955 tot 1984 voorzitter van het Centraal Bureau voor Genealogie en van 1966 tot 1984 voorzitter van de Hoge Raad van Adel. Van Valkenburg was tijdens zijn leven een bijzonder actief man. Naast een carrière in het bedrijfsleven bekleedde hij een indrukwekkende hoeveelheid nevenfuncties op cultureel en sociaal terrein, waarvan de twee genoemde voorzitterschappen slechts de belangrijkste waren. Ook als publicist was hij uiterst productief. Van zijn hand verscheen in de loop van veertig jaar een veelheid van artikelen in tal van tijdschriften en verzamelbundels. In het voorjaar van 1985 was Van Valkenburgs terugtreden als voorzitter van het Centraal Bureau voor Genealogie voorzien en bij die gelegenheid wilde men hem eren met een liber amicorum. Voordat het boek was verschenen, overleed hij echter. Zo werd dit *Liber amicorum* niet alleen een bundel ter ere van Van Valkenburg, maar ook ter nagedachtenis aan deze in menig opzicht verdienstelijke man.

Een overzicht van de vele honoraire functies die Van Valkenburg heeft bekleed, alsmede de lange lijst van publikaties die hij op zijn naam heeft staan, vinden we in de eerste bijdrage aan dit werk door W. J. Kolff. Meer dan een opsomming wordt hier echter niet geboden. Hoewel men toch zou mogen aannemen dat de auteur — bestuurslid van het Centraal Bureau voor Genealogie en schoonzoon van Van Valkenburg — wel wat meer had kunnen zeggen over deze kleurrijke en energieke organisator en bestuurder, die, naar hij zelf in zijn beknopte levensschets weet te melden, 'een regentenaanpak' combineerde 'met meer recente managementtechnieken' (10).

Dit *Liber amicorum* bevat 35 bijdragen van auteurs die een nauwe band met Van Valkenburg hebben gehad. Zij hebben daarom zoveel mogelijk geschreven over onderwerpen die zijn bijzondere belangstelling hadden. Een groot aantal bijdragen is natuurlijk van genealogische aard. Zo zijn er artikelen opgenomen — al dan niet bestaande uit, of aangevuld met fragmentgenealogieën — over de families Van Balveren, Camminga, Geltsack, Pickenoy, Potter van der Loo, Van Surck en Zas van Weldam. Verder treffen we in dit werk een beschouwing aan over Dudo van Laurenburg, de vroeg twaalfde-

eeuwse stamvader van het geslacht Nassau, alsmede een uitvoerige parenteelstaat van Jacob Cats.

Daarnaast bevat het *Liber amicorum Van Valkenburg* ook een aantal meer algemene bijdragen over de beoefening van de genealogie. A. G. van der Steur bijvoorbeeld beschrijft, in een bij gebrek aan bronnen niet helemaal uit de verf komend artikel, het wel en wee van het genealogisch-heraldisch documentatiebureau van Gerard Halwasse, een relict uit de negentiende eeuw dat als 'laatste in zijn soort' (361) tot in onze dagen is blijven bestaan. Y. H. M. Nijgh wijdde een beschouwing aan 'Genealogie gedurende de bezetting'. Puttend uit zijn persoonlijke herinneringen beschrijft deze auteur de 'genealogische kunstgrepen' (220) die hij en anderen moesten toepassen om joden uit handen van de Duitsers te houden. Op een aantal punten (onder andere de rol van Calmeyer) vormt deze bijdrage een aanvulling op hetgeen L. de Jong hierover mededeelt in *Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog*. In 'Berichten van Berbice' geeft A. Snelhage enkele nuttige richtlijnen voor genealogisch — en historisch — onderzoek naar personen uit deze van 1627 tot 1796 Nederlandse kolonie aan de kust van Guyana. Dit artikel is in zijn opzet vergelijkbaar met dat van B. Woelderink over 'Archieven van weeshuizen en het genealogisch onderzoek'. Aan de hand van het burgerweeshuis te Deventer wordt hierin gewezen op het belang van het omvangrijke en gevarieerde bronnenmateriaal dat veel van deze instellingen hebben nagelaten.

Van Valkenburgs bemoeienissen met het Iconografisch Bureau in Den Haag, waarvan hij mede-oprichter en van 1957 tot 1984 vice-voorzitter was, komen in deze bundel tot uiting in een viertal iconografische artikelen over de families Van Friesheim, Van Loon, Schoterbos en Rammelman. De twee laatste stukken zijn geschreven door autoriteiten als R. E. O. Ekkart en F. G. L. O. van Kretschmar.

Aan de geschiedenis van Haarlem, de stad waarmee het regentengeslacht Van Valkenburg zo nauw verbonden is, zijn eveneens enige bijdragen gewijd. Zo bespreekt J. J. Temminck een kasboekje van de vroeg achttiende-eeuwse Haarlemse regent Cornelis van Valkenburg. Veel wijzer wordt men er echter niet van. De auteur beperkt zich tot het weergeven van een drietal 'aantekeningen', voorzien van een summier toelichting.

Van de bijdragen over de adel die in het *Liber amicorum* zijn opgenomen stellen de meeste erg teleur. Dat geldt misschien niet zozeer voor het artikel van N. Plomp over 'Adelsgunsten van de Rooms-Koning Sigismund'. De bijdrage van A. N. de Vos van Steenwijk daarentegen, over de geografische mobiliteit van de adel in Overijssel en Drenthe in de periode 1150-1795 (sic), is — naar historische maatstaven gemeten — beslist onder de maat. Een duidelijke vraagstelling ontbreekt en het artikel bestaat grotendeels uit een opsomming van families en hun onderlinge parentages, zonder enige analyse. Hetzelfde geldt nog veel sterker voor de bijdrage van M. J. van Lennep over edelen en huisluiden in het oosten van de Bommelerwaard van de veertiende tot de zeventiende eeuw. Een duizelingwekkende hoeveelheid feiten wordt hierin over de lezer uitgestort, zonder enig verband en zonder de minste ordening. Veelbelovend is de titel van het artikel van J. Fox over 'Zuidnederlandse edelen in betrekking tot Koning Willem I'. Helaas is deze auteur niet zozeer geïnteresseerd in de kwestie van de standpuntbepaling van de Zuidnederlandse edelen op hoge civiele en militaire posten tijdens de jaren 1830-1831, als wel in de historisch irrelevante en genealogisch achterhaalde problematiek of de redactie van *Nederlands adelsboek* er goed aan heeft gedaan de Belgische adel, voor zover deze tot Willem I teruggaat, niet op te nemen. Hoe het wel

moet, kunnen deze drie auteurs leren van O. Schutte, die een heldere en informatieve bijdrage schreef over 'Het beleid tijdens het Koninkrijk der Nederlanden ten aanzien van de door Napoleon verleende titels', een mooi vervolg op zijn artikel in *De Nederlandsche leeuw* (1980).

Niet in te delen bij een van de genoemde categorieën, maar wel het vermelden waard zijn verder nog de beschouwing van J. T. Anema over 'De hoogstaangeslagenen in Friesland in 1812', F. C. J. Ketelaars elegante artikel over 'Friese lenen' (: vicarieën) en de bijdrage van J. van Roey, waarin op grond van Antwerpse gegevens enige aanvullingen worden gegeven op J. G. van Dillen, *Het oudste aandeelhoudersregister van de kamer Amsterdam der Oost-Indische Compagnie* ('s-Gravenhage, 1958).

Het *Liber amicorum Van Valkenburg* is luxueus uitgegeven en fraai geïllustreerd. De inhoud is zeer gevarieerd: zowel de onderwerpkeuze als de kwaliteit van de bijdragen lopen sterk uiteen. Wat het laatste betreft kan men zich zelfs de vraag stellen of sommige artikelen, onder andere omstandigheden, ook in het *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* zouden zijn geplaatst, indien ze aan de redactie van deze eerbiedwaardige periodiek zouden zijn voorgelegd. Hoe het ook zij, naast bijdragen van geringe kwaliteit bevat de bundel toch ook zeker enige artikelen van niveau. Juist deze artikelen moeten ervoor zorgen dat niet alleen genealogen, maar óók historici dit *Liber amicorum* zo nu en dan eens zullen opslaan.

A. J. C. M. Gabriëls

A. A. van den Braembussche, *Theorie van de maatschappijgeschiedenis* (Baarn: Ambo, 1985, 176 blz., f29,50, ISBN 90 263 0685 7).

Dit werk wil een alternatief inleidend handboek zijn; het beoogt niet alleen een overzicht te geven van de belangrijkste geschiedfilosofische stromingen, het wil tevens een nieuwe visie ten aanzien van taak en doel van de geschiedfilosofie propageren. De auteur vindt dat deze discipline momenteel te ver af staat van de praktijk van het historisch onderzoek en stelt daarom een nieuwe 'pragmatische' benadering voor. Toegepast op de veronderstelde systematische groei van de historische kennis over de laatste 150 jaar, moet deze benaderingswijze uitmonden in de wijsgerige rechtvaardiging van een nieuwe vorm van geschiedbeoefening, de zogenaamde maatschappijgeschiedenis.

Alvorens zijn nieuwe aanpak te introduceren, geeft Van den Braembussche zijn visie op de traditionele, door hem 'apragmatisch' genoemde geschiedfilosofie. De auteur deelt deze stroming op in twee filosofische tradities; een 'hermeneutische' en een 'positivistische'. De eerste staat volgens hem voor de anti-unitaire tendens in de geschiedfilosofie, die uitgaat van het ideografische karakter van de geschiedbeoefening. De laatste vertegenwoordigt de unitaire tendens, die nomothetisch van aard is. Van den Braembussche koestert weinig sympathie voor de 'apragmatische' geschiedfilosofie, met name de anti-unitaire stroming moet het ontgelden.

Vervolgens komt de auteur tot de eigenlijke kern van het boek; de pragmatische geschiedfilosofie. Hierin zal de nadruk niet alleen op een logische, maar ook op een empirische reconstructie van de ontwikkeling van de historische kennis worden gelegd. Een dergelijke benadering van de geschiedfilosofie zou volgens Van den Braembussche